

RAMON CASANOVA I DANÉS, UN HOME AVANÇAT

A poc a poc, ja situats dins la història, anem reconeixent els homes del noucentisme, alguns dels quals encara vèiem entre la nostra societat no fa pas gaires anys, moralment batuts, però segurs en llurs postulats i joiosos de l'entusiasme que hi esmerçaren en la joventut. Deixebles immediats de Fabra, de Carner, d'Ors, de Francesc i Alexandre Galí eren els qui desplegarien en activitats diverses les ensenyances que els infonien, potser, des dels centres i escoles de la Mancomunitat. Carles Riba fou un d'aquests.

Una altra particularitat és que molts procedien d'altres poblacions catalanes i, instal·lats a Barcelona, hi aportaren llur entusiasme polivalent, com en Joaquim Folguera, que morí massa jove. Un d'aquests homes, barceloní intermitent, era en Ramon Casanova i Danés, nascut a Campdevàrol el 1892. Com Foguera i tants d'altres s'acostà a les lletres proveït d'uns coneixements tècnics extra-literaris, motivats pel perfecte coneixement de les feines manuals i la valoració de l'ofici, i de «l'obra ben feta», cosa que els donava l'esperit de síntesi, l'habitud de pensar i la facilitat d'expressar-se, i amb aquestes aptituds participaven dignament a l'encara incipient vila literària, creixent en les publicacions barcelonines i en les de les revistes comarcals sempre fugisseres. Vet aquí un aspecte molt important de l'època, del qual el nostre Ramon Casanova és un bell exemple.

De jove havia fet el batxillerat i estudiat mecànica i física. A part d'això era un autodidacte i es perfeccionava en les seves preferències, que arribaven fins als complexos problemes de l'enginyeria industrial, als quals féu aportacions immediates i vaticinis que s'han vist confirmats després.

Els anys de la seva millor creativitat dirigia la secció de forja de la fàbrica de «La Hispano Suiza», establerta per ell a Ripoll, i d'allí estant col·laborava a les frèvoles revistes de la mateixa vila, de Vic, de la Seu d'Urgell i arribava fins a Barcelona. Un plec d'escrits diversos recollits per la seva família ens permeten de veure-hi l'home: l'escriptor i el pensador avançat.

Una de les característiques de la generació d'en Ramon Casanova és el violentíssim contrast entre el medi i els mitjans que veieren en llur infantesa, i aquells de què gaudien en fer-se vells. Josep Pla, que hi correspon en edat i vingut d'una altra ruralia, diu que passaren del llum d'oli a l'era atòmica. Però en Casanova ho veia venir i àdhuc pressentia un més enllà que s'ha anat realitzant abans de les dates que ell proposava.

Els articles al·ludits en què restablím el temps segons els temes, comencen

evocant la farga catalana típica del Ripollès, tal com ell l'havia vist a Campdevàrol, i el record de l'àvia, que arribà a centenària, indiferent diríem al curs dels anys sense canvis. La inquietud per la destrucció de la naturalesa, amb les incipients indústries del país; la corrua de les dones que van a treballar –amb el llum d'oli– en les matinades de gel i de fosca; la misèria ambient i l'esforç físic excessivament heroic dels qui treballaven a les forges. I l'afany de saber dels qui, com el seu pare, en Damià Casanova, volien fer avançar la tradicional indústria del ferro de la seva comarca. Però aquell fargaire ja hi sentia un esperit total de cap de casa i d'empresa, en els aspectes humans i socials de la productivitat que anys després es desplegarien arreu.

El jove Casanova anava i venia de Barcelona. Explica el començament dels esports de neu, amb la visió d'una vall de Núria desconeguda que omplia de meravella els qui hi venien de la gran ciutat (com passà a Maragall) i els qui hi obrien materialment els camins, com els excursionistes, amb el guia Estasen, Casanova esdevingué un activista en molts esports, amb els esquís, les botes d'excursió, la raqueta de tennis o els guants de boxa.

Aquella generació no havia perdut la capacitat de meravellar-se, i tingué un model literari en Maragall. Però en les anades i vingudes a Barcelona fonien en un sentit de catalanitat tots els indrets del país, «terra nostra, terra bella», com diu en un article, coincident en els anys amb Prat de la Riba i el Carner de «bella terra, bella gent». Que, per ennoblir els homes, fa un tomb –i els textos de Casanova ho testimonien –cercant la pròpia consciència, en la lleialtat d'una ètica i d'una estètica, personal i professional, que en el nivell de cadascú és valorada per l'eficàcia, tan encomiada aleshores. Comunió d'enginyers i poetes: és a dir, homes d'enginy per a realitzar les tècniques de l'ofici i poetes en el sentit d'imaginar i d'estimular amb la paraula un somni de tan complexes implicacions. N'havia de sortir una vindicació del tècnic i del treballador, i el qui realment ho professava arribava a un modern sentit de la justícia social i econòmica. La seva relació amb Manuel Serra i Moret i el cicle de conferències a Vic, sobre la justícia, al costat d'altres escrits de l'època mostren aquesta via tot just en el seu començament. Però el text que es titula *Confessions d'ara* és, encara avui, d'una viva actualitat. Hi mesclà tots els temes, en una visió universal de la cultura, que dóna motiu a un altre escrit de *Presagis*, i avança un futur ja gairebé realitzat a hores d'ara, en una carta imaginària datada el 1995.

I és que, aleshores, en un camp de la seva fàbrica de Ripoll, ja tenia un prototipus d'avió, realitzat totalment per ell, amb un motor de reacció, que aplicà després a un automòbil. En un article publicat a «La Veu de Catalunya» el 20 de juny de 1919, n'explicava els principis tècnics; i el tema era reprès a «La Publicitat» justament nou anys després, (el 9 de juny de 1928), quan el sistema ja començava a alçar-se viablement.

Els dos articles al·ludits marquen els anys dels grans vaticinis, perquè sense comptar les referències específiques als motors i als combustibles, que sobrepassen la capacitat d'aquest comentarista, hi ha un arborat elogi de l'avió, com a vehicle del futur, gràcies a la seguretat i a la simplificació que preveu

en els aparells. I l'estudi més concret de les possibilitat d'un camp d'aviació a Vic. I això és el que cal significar ací: perquè cap al final de l'article de «La Publicitat», hi ha una veritable, expansió lírica, molt més enllà de la mecànica, en què elogia les possibilitats de la intel·ligència humana que «tot just ha començat a mostrar-se». I remarca, amb vehemència de poeta, que «si el ritme de les coses no sofreix una desviació molt forta, podem perdre'ns en la immensitat de la imaginació. Qui sap si la llavor de la terra que ha d'escampar-se per l'Univers, i l'home eixit d'aquestes limitacions haurà pogut aprofitar-les per trobar tresors immensos d'elements per a eixamplar cada vegada més la seva intel·ligència i domini de les coses fins a conèixer l'essència mateixa que tot ho predisposa i ordena».

Encareix la necessitat de l'estudi i la investigació, si no volem que Catalunya resti enrere, en això que podria anomenar «l'obra del nostre segle». Sense dir-ho propugnava el pas ascendent de les escoles del treball, creades en aquells anys, cap al ver exercici intel·lectual i cap a la inventiva, predicada ací per Henry Poincaré, que féu adeptes entre els tècnics i entre els artistes, moguts per semblants inquietuds i afinitats. I era capaç de passar de la mecànica a la poesia i a la religiositat.

Era el camí ascendent de l'artesa ple d'encuriòsaments humanístics, que no s'havia desviat d'aquella vital iniciació seva, malgrat els revestiments literaris que el pensador li aniria dictant. Encara va ser a temps, arran del centenari del naixement de Pompeu Fabra —esdevingut el 1968 el mateix any que Casanova morí— per lloar-li l'obra i la cultura a través del seu cognom: Fabra, fabro, fabril, artesa, destre, docte... En la figura i el nom de Fabra, enginyer industrial i gramàtic, que havia estat mestre seu i amic, i company de dissort i d'exili, feia la lloança de la seva generació, i de les seves afeccions més cares.

Al costat dels articles literaris, més o menys ocasionals (vull dir que no són mai una col·laboració fixa ni una tasca concreta d'escriptor) hi ha un considerable volum de textos inèdits que correspondrien a l'enginyer-pensador. Molts papers esparsos, àdhuc notes sense elaborar i d'altres en versions successives. Gairebé totes són escrites durant l'exili, quan era refugiat a França. Treballà a la fàbrica d'avions Dewoitine de Tolosa fins a l'ocupació de la ciutat pels alemanys, el 1941. Encara restà a Tolosa, fins que tornà a Barcelona el 1943. A França havia trobat els seus amics més afins i decisius en aquella cultura «noucentista», a la qual pertanyia, i hi aportava coneixements singulars. Les converses amb ells i les meditacions isolades devien ajudar els pensaments als quals anava donant forma. Ho feia amb esforç, no pas per manca d'habilitat expressiva —perquè es pot dir que saber-se expressar era una característica comuna a tots ells, els escriptors, els científics, els músics—; era, a més, una necessitat de concentració fomentada per la recent

enyorança.

Casanova recull les seves notes amb el títol significatiu de *Mocions i emocions*. Comencen, gairebé com la sèrie d'articles, amb el record del seu pare, però en fa una recordança en la intemporalitat. El pare el veu des de l'altra riba, com ell mateix s'hi pot preveure ara, almenys apartat del vessant de la vida que li fou tant grat. Hi ha molts pensaments solts que esperaran en va llur coordinació en un text seguit. Això no el preocupava: bastava haver-los tinguts, com moments poètics dins el pas del temps, en una fugacitat en què l'home va creant les materialitats perdurables, més enllà d'ell mateix, que les viu amb el sofriment i les deixarà amb la mort. A poc a poc va entrant en una visió humana de la civilització, enfortint la tècnica que s'enduu els homes més lluny d'on ells, probablement, s'haurien deturat. En valorar els aspectes del rendiment i de la mecànica, sense els quals la civilització tècnica no prosperaria, fins a arribar gairebé per les vies del seu ofici, a una teoria del funcionament social. És un dels treballs més desenrotllats, en què domina la mecànica i el sentit de la materialitat de les coses. I l'estímul incessant dels invents que plasmen les fantasies.

Però torna el poeta, diguem el poeta de la ciència, tot just contempla la natura, la qual li procura els moments lluminosos del recolliment i la inspiració, com els de Maragall, de la grandesa en la contemplació panoràmica, tan admirats en Verdaguer, i la minúcia expressiva aprofundida per Carner. Els tres mestres en l'expressió catalana moderna. Tots tres en la confiança de Déu. La divinitat es fa present en la natura, però també en les obres de tants altres mestres que han posat els ulls del saber més ardidament enfora dels límits panoràmics. Pasteur, Einstein, Fleming, Rostaing, Lorenz, Winer... Aquests noms, i també Marx i Gandhi, i molts altres reflectits per les vastes lectures, tornen als textos que potser mai no havien de veure's publicats. Hom hi sent ressonar la veu atractívola del Crist home, i l'afany de creure, en un ésser cridat també per tantes curiositats i tantes fidelitats. Mirar el món de dalt estant, des d'un cim, o des d'un avió, com tants el veuen ara, amb aparells perfeccionats d'aquells que ell mateix havia pressentit. La tècnica també va pel cel, i és això mateix una evasió, precisament pel desig de la bellesa i de la virtut, que, en un pensament es concreta en la inacabable admiració encuriosida per les estrelles.

«Si les coses properes en són generalment tan poc conegudes, ¿per què enyoren el coneixement de les estrelles? Si la llum d'aquella finestra m'és tan poc coneguda, en la nit, dessota aquella teulada, ¿per què tinc més recança de no saber-ho tot d'aquella estrella que l'esguard copsa un xic més amunt? —Perquè l'home cerca per damunt de tot, en establir la unitat de la consciència i la simpatia pel coneixement. Perquè tothom és *jo* i comprenem, és a dir, *com-prenem*, àdhuc els antagonistes. Les coses properes ja són, per això mateix, més o menys assolides, posseïdes, és a dir conegudes. Les llunyanes són tant més diferents com més llunyanes, i per això, més atractives i objecte preferit de l'esforç de com-prensió» (Tolosa, estiu 1942).

La religiositat en la recerca, sempre respectuosa, i en la cultura i la bella

dicció és un dels signes de la gent del seu temps; gent que no es donaven perquè ensems que la humanitat del Crist i els sentiments que predicava, i que ells compartien, començaven a sentir la crisi de l'època clamant per una fe que abastés tots els coneixements assolits en lloc d'abocar-los a la crisi. Les contínues decobertes i guanys tangibles, segons ell, conduïen a la crisi religiosa i calia demanar alguna solució ben nova.

Era la mateixa actitud que demanaria als poetes; que lloessin valors i bel·leses tot just assolides, per la intel·ligència i la creativitat: que sentissin la poesia de la ciència: el poeta aviador, l'enamorat de la matemàtica (com Hardington, com el mateix Poincaré, que tant l'havia influït). Així anà perfeccionant idees poètiques —com tants catalans del seu temps— i les compartia amb J.S. Pons i Tomàs Garcés; era fidel a aquesta nacionalitat que es diu Catalunya, petita, que ell imaginava en grandesa, en la plenitud de la vida dels seus homes, a través d'un veritable progrés social que sabés aprofitar els avenços tècnics i científics, en la justícia d'una societat coherent, on l'home que es va especialitzant —separant— per la saviesa, torni per necessitat de l'equip i per la família, al veritable sentit humà i devot de la vida.

No gaire lluny hi havia la seva terra enyorada, i més amunt la gran volta amb els estels. Els dos temes es fondrien sovint en un de sol, en la mescla de fidelitat i d'evasió, i d'esperançat cansament de la vida.

Tornat a Catalunya anà recopilant materials per a un llibre. He tingut la sort de poder-ne disposar per presentar aquesta nota de recordança i homenatge a la vila de Ripoll, on en Ramon Casanova convisqueu molts anys. Tot d'improvís, mentre hom demanaria l'edició dels seus escrits, en què l'esplai literari agermanà l'experiència i la profecia.

Osvald Cardona